

Het belang van identificeren en certificeren

ir. Ed.J.Gubbels, geneticus, instituut Genetic Counselling Services, augustus 2005

Fokken is een kwestie van afwegen, van keuzes maken en beslissingen nemen. We beoordelen de dieren die we voor de fok willen gebruiken allereerst op hun eigen kwaliteiten. We willen natuurlijk alleen maar met dieren fokken die over de beste eigenschappen beschikken. Als we daar beter over nadenken, wat we eigenlijk willen is een volgende generatie die over de beste eigenschappen beschikt.

Fokkers zijn meer geïnteresseerd in de erfelijke aanleg van hun fokdieren dan in de uiterlijke eigenschappen van de dieren zelf. Daarom gaan ze zorgvuldig na hoe het zit met de familie van hun fokdieren. Wat voor ouders zitten er achter? Hadden die erfelijke problemen? Hoe hebben de nestgenoten het gedaan? Waren er problemen in de familie waarvan we in onze eigen fokkerij last zouden kunnen hebben?

Gegevens over familieleden zijn erg belangrijk, ze geven een beeld van de erfelijke risico's die we bij de inzet van onze fokdieren lopen.

In toenemende mate krijgen we bij de fokkerij hulp van de veterinaire (en de medische) wetenschap. Er worden steeds meer gezondheidsonderzoeken en -testen ontwikkeld. Al langer zijn er de echografische hart- en nieronderzoeken, de röntgenologische heup- en elleboog-onderzoeken en een hele reeks van klinisch-chemische onderzoeken die ons extra informatie opleveren over de (erfelijke) kwaliteiten van potentiële fokdieren. In de laatste jaren zijn daar de DNA-markers bijgekomen. We kunnen nu al voor een aantal kenmerken het genotype (de erfelijke aanleg) van de fokdieren vaststellen. Dankzij de DNA-markers weten we of ze voor die kenmerken "lijder", "drager" of "vrij" zijn. Daarmee kunnen we die afwijkingen binnen een aantal jaren volledig uitbannen.

In de komende tijd zal het aantal DNA-testen dat voor onze gezelschapsdieren beschikbaar komt in razend tempo toenemen. Vooral voor honden en katten wordt door een groot aantal onderzoeksinstituten hard gewerkt aan de ontwikkeling van DNA-markers. Daarmee krijgt de fokker steeds meer hulpmiddelen om te voorkomen dat de volgende generatie lijdt aan allerlei gezondheids- en welzijns-stoornissen. Een hele reeks van erfelijke afwijkingen die voorheen bijna onuitroeibaar leek, kan binnen een beperkt aantal jaren tot het verleden gaan behoren.

Ook de fokkers gaan in deze ontwikkeling mee. Steeds meer fokkers zien het belang in van deze gezondheidsonderzoeken, ze willen zoveel mogelijk betrouwbare informatie hebben over de erfelijke aanleg van fokdieren. Ook de rasverenigingen raken ervan overtuigd dat deelname aan dit soort onderzoeken persé moet, in het belang van het ras. De onderzoeksresultaten, niet alleen van de fokdieren zelf, ook van hun verwanten, worden alsmaar belangrijker om de juiste beslissingen te nemen in de fokkerij.

Betrouwbare afstammingsgegevens

Wanneer we de gegevens van verwante dieren willen gebruiken bij onze fokkerijbeslissingen, moeten we er natuurlijk wel zeker van kunnen zijn dat de afstammingsgegevens kloppen. Bij rashonden is dat geen probleem. Alle dieren worden "geïdentificeerd", ze worden voorzien van een unieke chip en het chipnummer wordt vermeld op de stamboom en in het stamboek. Daarmee ligt eenduidig vast welk dier we bedoelen als we het over een bepaald dier hebben. Met een eenvoudige "reader" (een elektronisch apparaatje) kunnen we het chipnummer lezen en vaststellen of het dier en het stamboecertificaat bij elkaar horen.

Bij een groot deel van de raskatten (en bij sommige niet-erkende hondenrassen) is dat minder eenvoudig. Er is bij de meeste kattenstamboeken geen verplichting tot identificeren. Daarmee worden er stambomen uitgegeven die alleen voor de fokker zelf "waarde" hebben. In principe kunnen deze stambomen worden gebruikt bij elke kat van hetzelfde ras, hetzelfde geslacht en dezelfde kleur. Er is niemand die met eenvoudige middelen kan controleren of het dier en de bijgeleverde stamboom ook echt bij elkaar horen. Een buitenstaander kan alleen maar afgaan op het "erewoord" van de fokker of de eigenaar. Dat maakt dat die stambomen in principe waardeloos zijn wanneer er door anderen belangrijke conclusies aan moeten worden verbonden.

Het probleem is dat het "erewoord" voor sommigen een nogal ruim begrip is. Bij de huidige ontwikkelingen, waarbij er steeds meer informatie beschikbaar komt die van belang is voor alle fokkers, is het identificeren van dieren bij inschrijving in het stamboek een absolute noodzaak. Een betrouwbare afstammingsregistratie begint met de verklaring van de fokker dat zijn geïdentificeerde pups of kittens van met name genoemde ouders afkomstig zijn. De aangewezen ouders zijn vindbaar en controleerbaar omdat ze ook voorzien zijn van een chip waarvan het nummer in de afstammings-registratie is vastgelegd.

Uiteraard komen er in een dergelijke registratie ook wel eens fouten voor. Het zou zomaar kunnen gebeuren dat de fokker zich vergist. Hij zou een verkeerde vader kunnen aanmelden voor de registratie of misschien werden er pups of kittens van andere ouders toegevoegd aan het nest. In principe hoeft dat voor de fokkerij geen probleem te zijn. Wanneer het echt belangrijk is kan de afstamming worden gecontroleerd door van de pups of kittens en hun veronderstelde ouders de DNA-profielen te bepalen en die te vergelijken. Bij dit soort vergissingen kan, als dat nodig is, duidelijkheid worden geschapen.

Ook voor deze afstammingscontrole is de chip en het chipnummer weer van belang. Het heeft meestal weinig zin om een DNA-profiel vast te stellen voor een dier waarvan we alleen maar het ras, het geslacht en de kleur weten.

Betrouwbare onderzoeksgegevens

Wat geldt voor de afstamming van dieren, geldt op dezelfde wijze ook voor resultaten van gezondheids-onderzoeken. Het komt nog steeds voor dat eigenaren hun dieren laten onderzoeken op allerlei afwijkingen en daarbij nalaten de identiteit van het dier te laten vaststellen. De uitslag van een onderzoek bij een dier waarvan de identiteit niet werd gecontroleerd en bevestigd (of waarvan de identiteit niet te controleren is) is hooguit voor de eigenaar van belang. Voor alle andere eigenaren en voor de fokkers is dit een waardeloos document. Ook hier geldt weer dat het "erewoord" van de eigenaar onvoldoende garantie biedt wanneer op basis van dit rapport fokkerij- beslissingen moeten worden genomen.

Indien we gegevens willen verzamelen die van waarde zijn voor de fokkers, en dus voor het fokkerijbeleid van het ras, moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. De eigenaar die het dier voor onderzoek aanbiedt zal een kopie van het identiteitsdocument (bijvoorbeeld van de stamboom) moeten meebrengen waarop het identificatienummer (het chipnummer) van het dier is vermeld. Degene die het onderzoek uitvoert of het monster voor het onderzoek afneemt (meestal een dierenarts) controleert en stelt vast dat het chipnummer van het dier overeen komt met het nummer op de kopie van het identiteitsdocument. Hij zet er zijn handtekening voor dat het dier waaraan hij het onderzoek doet of waarvan hij het monster afneemt, het dier is dat op de kopie is vermeld.

Dankzij deze controle en vervolgens de handtekening van degene die de identiteit van het dier vaststelde wordt ook voor anderen aannemelijk gemaakt dat dit onderzoeksresultaat verkregen werd door onderzoek aan het genoemde dier. Dat is belangrijk omdat het resultaat daarmee met recht kan worden opgenomen in een registratie waaruit de fokkers hun informatie kunnen halen. Op deze wijze krijgt het onderzoeks-gegeven van dat ene dier waarde voor het fokkerij-beleid van het hele ras.